

BIXENTE LAITEGI'REN ELIZAREN HISTORIA EUN URTEZ (III) León XIII (II)

“Rerum Novarum” Enziklika

1891'ko Maiatzaren 15'ean agertu zan enziklika ospetsu au, ogei urteko sozio-ekintza katoliko baten ondoren. Gotzaia zala irakurri zitun sozio-ekintzan zebiltzen katolikoen liburuak... Idatzi ere idatzi zuan Pastoral bat gai aueri buruzkoa, gotzai zalarik. Lagun asko zitun ekintza onetan zebiltzenak...

Pio XI'garrenak bere enziklika “Quadragesimo Anno” gogoangarrian, berrogei urte beranduago onela dio:

“Egin zuan oles, trumoiaren antzera, luzaroan itxaroa izandako abots arek; ez zuten ez gaiaren zailtasunak izutu, ez zartzaroak auldu; indar berbistuarekin erakutsi bai zizkion giza-sendiari gizarterako bide berriak”... Arrazoiketa buruzkoegia eta espiritual usaiñekoa; baiña, Liberalismo (eta Totalismo) oien erruak garbi agertzen ditu; baita Proletaritzaren egoera latza ere. Ekonomia, justiziaren barrutia dala eta Laterriak gai orretan sartu bear duela, lege egokiak emanaz aldamera begira egon gabe. Sindikalismoaren ateak zabaltzen ditu eta betirako ezarria laga zuan auxe: Elizak gizarte-arazoak zuzentzeko berak ere parte artu bear duela. Gizartean aldakuntzak dirala, eta izango dirala, eta kontuan artu bear dirala”.

* * *

Sortaldeko Elizak

Sortaldeko Elizekin Erroma'k izan dituan auzi-mauziak dakarzki 22 orrialdietan. Eliza zaarrak izanik, Apostoluen garaikoak ere bai, beti izan dute nortasun bereizi bat. Ia milla urte dira, Aitasantuegandik alde egin zutelak... Eta, alde egin ez dutenak ere, gordetzen dituzte euren antolamentu bereziak...

Sortaldeko Elizak, bere izaeraz dira, persona bategan aalmen guztiak biltzearen arerioak; orregaitik edo, Erroma'k ez die antzik ere ematen.

* * *

Rerum Novarum Enziklikaren ondorioak

Juan XXIII'garrenak dionez (Mater et Magistra): "Gutxitan izan du Aitasantu baten itzak, orduan izan zuan aifeko oiartzun orokorra ludian". Katoliko geienen konzientzian eztena bezala sartu zan... Katolikoek lanean asi ziran; baiña, ekintza geienetan jokaera bikoitza zeramaten aurrera; eskubitar integristek Liberalismoaren aurka eta bigarren taldea Demokraziatik gerturaxeago...

Ekintza ederrak sortu ziran, baiña eginkizun aietan langillea lankide artu gabe; sortzailleak eurak beuren gixara guzia zuzenduaz... Bildur ziran langilleen eskuetan gauzak utzi ezker, anarkisten eta sozialisten eskuetan ereriko zirala... Aizke nerako, ordea, bat baiño geiagok oker ori kontuan artu zuten eta akats orretatik libratzen saiatu.

Bixentek, beti bezala, ekintza bikoitz ori luze eta zabal eskeintzen digu xeetasun guztiakin Europa'ko Laterrietan zear.

Ekintza asko, Alkarte asko langilleen alde etengabeko lanean. Zenbait gotzai eta apaiz-taldea buru-belarri sartuta. Izan ziran bat edo beste, asarratuta, Elizatik alde egindakoak, onek beuren bide arrixkutsua onartzen ez zietelako. Onela amaitzen du Latiegik arazo au:

"Egia; "Rerum Novarum" eta aren ondorengo "Quadragesimo Anno" izan ez ba'lira, Kristo'ren Elizatik kanpo ikusiko bait genituzke gaur, oso-osoan, Kristo'ren gizamaillako gizakumeak: langilleak, proletariak. Orregaitik, Enziklopedi berak aitortzen duanez, "Ordurarte Elizak erabilitako bideetatik irtetze (eta bide berriak erakuste) zirrargaille bizkorra izan zan Rerum Novarum".

Bañan ez omen zuan Leon XIII'garrenak ori lortzerik izango, aren aurretik Pio IX'garrenak aitasantuaren nortasuna, ain sendoki, Elizaren barruan tinkotu ez ba'lu.

* * *

Españi Mendearen Erditik Aurrera

Mendearen erditik aurrera goaz, Karliten lenengo guda bukatuta, Isabel II'garrena erregiñ egiten dutenean. Elizarekin Konkordato bat egin zuan eta kendu zizkioten ondasunak itzultzen alegindu zan, pakeak egin naiean. Bere Jaurleri-tza liberala, oso zan konserbatzaile eskubiar. Gotzaiak baiño konserbatzailleagoak ziran apaizak, tradizionalista utsak. Lengo denboren maitaleak; leen ori Felipe II'garren aroa zan: "Urrezko Aroa..." Euskalerruari buruzko 4 orrialde dakarzki benetan interesgarriak.

Isabel'en ondoren Saboia'ko Amadeo italiarra izendatu zuten errege; ez zan onartua izan eta laga zion erregetzari. Alfonso XII'garrena dator gero, Isabel'en semea... Ortik sortzen da Bigarren Karliten guda.

1876'ean Euskalerriko mendietan karlistak errenditu ziran eta Lege Zarraren azken ondarrak kendu zizkiguten. Azken ondarren ondarrak, berriz, Franko'k Bizkaia menperatu ondoren 1937'an.

* * *

XVIII'garren gizaldian Euskalerriko apaizak oso izan ziran argiak; erria, berriz, pake giroan eta jatortasunean bizi zan, kanpotar bisitariak arritzeko moduan. XIX'garrenean pakea, jatortasuna, argia... Guztiak galdu ziran batera... Odolustu zuten erria eta odol-egarriz biotsak kutsutu... Gure mende onetan ere berdin ari zaigu gertatzen: odol geiegi gure artean...

* * *

Ipar-ameriketean Eliza sendotzen

(20 orrialde) Demokraziaren pake-giroan bizi zan geroz eta indartsuago, ezberdiñeko jendeen bilduma zan Eliza. 1850'ean bertako katolikoak apur batzuek besterik ez ziran. Arrapalada osoan iritxi ziran kanpotarrak. Geienak Irlanda'tik;

baita Alemania eta Frantzia'tik ere. Amar urteen buruan 2.000.000 irlandar sartu ziran, besteak beste. Jarraitu zuten etengabeko etorreran erbesteko katolikoak Europa guztitik. Esandako guztiak ziran katoliku.

Inmigratzaille txiro aiek, gaiñean zekarzten jantzi zarpailduak, beste aberastasunik ez zuten eurokin. Gotzaiak eta apaizak geienak irlandarrak ziran, katolikoak ere ala ziran-da. Gaiñera ingeles zekitenak eurok bakarrik ziran. Elizak bere altzoan artu zitun enda eta izkera desberdiñeko inmigratzaille aiek eurokin Eliza bat egin arte.

Egia da, Europa'tik joandako katoliko askok fedea galdu zutela bidean, bear ba'da an bertan bere kideko talderik topa ez zutelako.

Elizak ikastolak, lenengo eta bigarren maillakoak, erruz egin zitun naiz-eta Unibersidade bakar bat egiteko bere eztabaidak erabili. Egoera aldatuz joanik da eta ona zer esaten digun Bixentek 422'garren orrialdean:

"Izugarrizko lana egin du Laterri Alkartuetako Elizak erakuskintzaren arloan. Ikus zenbaki batzuk: 1970'garren urtean, 10.927 lenen mailleko ikastola zituan; bigarren maillekoak, 2.341; apaizgaitegi eta praillegaitegi, 575; eta 303 unibersitate..."

* * *

Beltzen arazoa aitatzten du gero Bixentek luze eta zabal. Beuren garaiko jendea izanik, ez zuten gauza ondoegi ulertu.

Bizkorrago ibilli ziran langillediaren erakundeetan; bertatik sartu bait ziran eurotan inmigrante zarpaillu aiek, proletari margoa Eliza osoari emanaz. Edestilari onenetako batek onela dio:

"Katolikoek Ipar Amerika artako langille-igikundean izan duten itzal eta esku aundiari zor omen zaio bâ, an anarkistek eta marxistek jarraillerik aurkitu ez izatea... naikoa etsitzen omen dute langilleek beren "Labor Unions" edo "Langille-Alkarte" izeneko sindikatoen zugurtasuna, ta kemena, beren eskubideak politikaren arloan ere babestu aal izateko. Bâ... zugartasun ori eta kemen eta bizkortasun oiek langille-buruzagi katolikoei zor omen dizkiete Ipar-Amerika'ko sindikatoek".

"Ekintzaren maillan-dio Bixentek-ederki jokatu zuan, beraz, Eliza katolikoak; sindikatoei emandako babezpean landa, zenbatu ezin aña izan bait ziran karitategintzarako osatu zituan mota guztietako erakundeak".

* * *

Aitatzten du baita ere "Amerikanismus" deritzan Aitasantuak gaitzetsitako okerra. Baiña, eurak esaten zutenaz, Amerikako katolikoek ez omen zuten sekulan Aitasantuak aipatutako okerkeri oiek babestu.

Eta, gauza geiagoren artean, Gibbons kardenalaren goraipea egiten du beste guztien eredu bezala eta onela amaitzen du leloa:

"Guk ere Gibbons Kardenalaren oroipena berritzean, ekarri dezagun, batean, gogora Laterri Alkartuetako Eliz osoaren bizkortasuna, bere ariketa sendoa, eta bere pentsaera zabala. Erakus ezaiogun, gañera, gure eskerra; astiro-astiro, baña gero ta geiago, oparo zabaldu bait da Eliz gazte aren itzala munduko beste Elizetara, eta, ziurki, itzal ori onerako izan bait zaigu guztioi".

* * *

Iber-Amerikan Eliza Sendotzen

Eliz eta Laterrien arteko auziak osatzen dute Histori osoa. Agintariek Elizaren laguntza eskatu dute beti, Liberalak izan ezik.

Laterri aien axaleko Historia matxinadaz eta odol-arazoz beteta dago, España eta Portugal'en seme-alabei dagokien eran... Teoriz beintzat, Liberalen elburua

Laterrian aberastasunak lortzea da, danen onerako; bizitza-maillan, ordea, bakoitza bere aberastasunen billa ibilli oi ziran... Positibistak eta ondoren sinisgabeak. Konserbatzaileak, berriz, ekonomiari aztu gabe, bere elburu nagusia onetan zeukaten: jendearen eziketa egokia erlijioaren erakundeetan, orrela pakean bizi aal izateko. Ori ere teoria zan; gero, bizikeran, liberalen antzeko.

Liberal antiklerikalak Laterria eta Eliza alkarren artetik berezita nai zituzten... Konserbatzaileek, berriz, biak alkartuta, Elizak Laterriari laguntzen pakea lortzen, onek indarkeria erabiliko ba'lu ere, elburu ori lortzeko. Gai oneri buruz onela amaitzen du Bixentek:

"Gure egunotan, zorionez, Eliza izan da politikaren barrutian Laterriengandik berezi dana, eta espairik gabe, teoriz beintzat, beartsuen alde gartsu jeiki zaiguna. "Askapen Teologija" izan dugu igikunde orren gaillurra. Bai noski, bide berriak irikitzean beti gerta oi dan bezela, izan da igikunde orren altzoan bide zuzena galdu duan teologilari bat edo bat, baiña, ala ta guztiz teoloji ori dugu, "La teología de la Liberación", Elizaren edesti osoko idoroketarik pozgarrietako bat. Gutierrez deritzan apaiz perutarra izan du sortzaile. Bitez beretzat gure txalorik eskertsuenak". (442 orrialdea)

* * *

Mexiko, Guatemala, Argentina, Ekuador (García Moreno, bereiziki), Perú, Colombia, Brasil, Laterri auen guztien berriak ematen dizkigu...

Liberal-aroa argitzen digu ondoren, Frantziatik artuta eta ez Ipar-Ameriketatik, Mexikon bezala Kolonbian, Txilen, Ekuadorren, Brasilen eta Benezuelan.

* * *

Elizaren Itxarkundea

Ondorengo Elizaren berri ematen digu Bixentek Mexiko'ri buruzkoak, luze eta sakon, ia orain arte. Ekuador dator berriro eta ondoren Uruguai, Benezuela, Txile, Kosta Rika, Guatemala eta abar...

Eliz Orokorraren itxaropena Iber-Ameriketako Elizeetan dago, ekaitz artean ibilli arren. Ona zergaitikiak, argibideak eta bitartean dauden arazoak:

- Biztanleen neurrigabeko ugaritzea...
- Jende landerraren ugaritzea...
- Protestalarintzaren aritze...
- Komunismoaren arriskua...
- Proletarien ekintzak...
- Era berriak aurkitu bearra...
- Apaizen urritasuna...
- Sinkretismoaren zabaltzea...
- Atzerriko apaizen bearra...

Badu Elizak sekulan izan ez duan askatasuna... Badu gotzaidi jatorra edestiarren samiñak erakutsia... Baditu apaizak beartsuekin bat egiñak... Badu urduritasunik ere eta erakunde berriak, CELAM adibidez... Asmamen berria ernettu zaio Elizari arazo garratzei aurpegi emateko "Askapen Orokorraren Teologija": Teología de la Liberación... Euskalerriko Mixioak ere aitutzen ditu, Los Ríos eta abar... Amaitzeko ona zer dion:

"Ondo etorria bedi, uda legorrean intza bezala etorri zaigun Askapenaren Teologija. Eta ezin ukatuko dugu teologilari berri auek badutela teologilari zar batzuekin, Bitori'ko Franzisko'rekin adibidez, aidetasun berezi bat. Bitori'ko Franzisko ere, inditarrak kristau biurtu nai izateak ez ezik, teolojiaren aberastasunak, berak ere, bultzata mintzatu bait zitzaigun gizarteko auzietaz".

* * *

PIO X

Jose Sarto, izen-abizenez, Italia'ko Iparraldean jaio zan. Apaiz-aizken maillatik asi (parroko, kanonigo, Seminarioko erretore, gotzai, Benezia'ko patriarka, kardenal) eta Aitasanturairiño eldu zan, 1903'ko Dagonillaren (abustuaren) 4'ean. Gauza guztien gaiñetik, apaiz jator bat izan zan beti il arte; Eliz osoaren apaiz parroko bat.

Politika arloan Italia'n bertan zitun zeregiñik latzenak, batasuna egin eta Aitasantuari bere erregetza kendu ezkeroz. Batasun ori betirakoa izango zala konturatu zan eta obe zuala Agintariekin konponketa on bat egitea. Integristek ez zioten asmo ori onartu; baiña, berak naiago zuan aurpegikera paketsua erakutsi, asarratua baiño.

Onela dio Enziklopedia Britanikak:

“Alkarrekin bizitzeko era egoki baten antzeko zerbait lortu aal izan zuten, amorerik emateke, bi alderdiek”, Elizak eta Italia'ko Jaurlaritzak, alegia. Benezia'ko Patriarka zalarik ere, katolikoek (banan-banan, ez Alkarte bezala) liberal baretsuekin, alkarrekin lan egiteko, ez zuan eragospenik jartzen eta zabaltasun ori Jaurleritzarekiko arrematera ere luzatu zuan. Garai aietarako ori asko zan.

Bere ustez, sindikato eta langille-elkartearen elburua, apostoladutza bear zuan izan, geroagoko Azion Katolikaren antzeko zer-edo-zer. Orregaitik, gotzaien eskuetan nai zitun eta marxistekoekin naasi gabeak, Alemania'n ezik.

Dana dala, ez zuan konfiantzarik, ez politika eta ez diplomaziarekin; berak bere eskuak iare eta libre nai zitun Eliza zuzentzeko.

Modernismo-berrikeriaren arazoa

“Berrikeri” au asmo berri askoren bilduma bat zan: pentsakera bat. Batzuek zuzenak, besteak okerrak. Bereizketa ori egin gabe gaitzetsi zuan Modernismoa Aita santuak.

Aztarrikatu ezker, bi gauza auek aurkituko dituzu: protestalarien askatasun-zalekeria eta erromantiko-sentimenkeria. Bi apaiz izan ziran arazo onen sortzailleak, Loisy eta Tyrrel.

Ona Loisy'ren eldozkera nagusiak:

—Orain arte teologia metafisikan oiñarritua egon da eta erne duan kristau-bizitza legorra izan da.

—Giza-arrazoia ez da Jainkoa ezagutzeko gauza. Erljioa ez da arrazoitik sortzen, gure barruko erlijio-sentimen batetik baizik.

—Barruko ezagumen ortatik, izadiak historian zear, erlijioaren zentzua garbitzen ari da, etenik gabe.

—Kristautasuna da gizadiak lortu duan erlijio-zentzurik garbiena; baiña galduko da bere zentzu ori garbitzen eta garbitzen ez ba'doa. (Loisy'rentzat erlijio garbitzen aritzea da, besterik gabe).

—Erljio-mota guztiak garbiketa-aritze orren maillak dira, beste gabe.

—Sinismena, ez da Jainkoak esaten diguna sinistea, gure barruan Jainkoatzaz, barne-ezagueraren bitartez, sumatzen deguna ontzat artzea baizik. Sentipen utsa.

—Biblia, gizadiak Jainkoa garbiago ezagutzeko saiaketan igaro dituan sentipen-maillen edestia, besterik ez da. Ez da Jainkoaren itza; Jainkoa billatu nai izan duten gizakumeen itza da.

—Dogmak, edestian zear, aro bakoitzean, gizadiak Jainkoari buruz bere barruan sumatu duan sentipenaren azalpenak dira. Ez dira aldakaitzak; dogma berriak sortuko dira, gizakiak bere erlijio sentzua garbiagotzen duan eran.

—Orrela, kristautasuna, garbitze-bidean aurrera ez ba'doa, galduko da.

* * *

Loisy'renak Tyrrel'ek borobildu zitun. Erri-maillara ez zan siniskeri ura jeitxi; bai, ordea, apaizen maillara Frantzia'n bezala Italia'n ere. PASCENDI enziklika eman zuan Aitasantuak Modernismoaren aurka eta bereala asi ziran salaketak integristen aldetik; baiña, ez ziran modernizat salatutakoak baizik; ez benetako modernistak. Apaizak makurtu ziran; Loisy eta Tyrrel ez...

* * *

Integrismoaz landa, egoki ari izan zan beste arazo guztietan:

—Gizarte auzietarako sendo babestu zuan Elizaren eskubideak. Auzi oietan, oitura zuzenak edo moralitatea jokoan daudelako, bai omen du Elizak arlo ortan bere itza adierazteko eskubidea...

—Saiatu zan Eliza eraberritzen. Konklabeetan Laterriek zituzten eskubide guztiak ezeztu zitun eta konklaberako arau berriak eman.

—Eraberritu zitun Erromako Kuria, "Kongregazioak" era berrian antolatuz.

—Katekesi-testo bat Italia osorako gertuarazi zuan.

—Seminarioak, ugariegiak zeuden Italia'n, bateratuz, egokiagoak moldatzen saiatu zan.

—Apaizentzako otoiz-liburu "brebiario" a tajutu zuan.

—Elizetako musika-eresiak garbitze-lanean ekin zuan.

—Aldizkari ofiziala eraberritu zuan; Acta Apostolicae Sedis.

—"Institutum Biblicum" Erroma'n eraiki zuan, Biblia-ikasketak egiteko eta "Vulgata", latinezko Biblia, bir-argitaratzeko lana beneditarrei eman zien.

Baiña, bi ekintzarik aundienak, Jaunartzea erreztea eta Elizaren Legedia (Codex) eratzea izan ziran.

Elizaren Legedia milla tokietan bilduta zegoean. Pio'k Aitasantutza artu zuan une beretik, agertu zuen lege aiek danak aztertu, araztu, bateratu, eraberritu eta liburu bakar batean argitaratzeko asmoa. Batzorde bat aukeratu zuan orretarako. Mundu guziko Gotzaei galdetu zitzairen beuroen iritzia, tajutzen zituzten eskemeri buruz. Pio iltzerako, bukaturik zegoan Bilduma Berria, edo Codex Judicis Canonici.

Bigarren ekintza Jaunartzea erreztea zan. Bera izan zan egunero Jaunartzearen apostolua. Jansenio eta Saint-Cyran'en gogorkeriak, arindu zitun Pio X'garrenak. Aientzako gizonak ez zuan merezi Jaunarengana urbiltzea. Errespeto aundia sor zitzaion Jaunari. Gutxitan joan bear zan eta ondo prestatuta, errespetoz eta bildurrez. Pio X'garrenak kendu zitun bildur oiek guztiak eta umetxoak, ezaguerara eltzen ziranean, Jaunartzera eramateko agindu zuan. Jainkoak bakarrik daki zer on aundiak egin dituan Elizan Aitasantuaren zabaltasun orrek.

* * *

1914'ko dagonillaren 20'ean il zan. Maiatzaren 29'an 1954'ean Santu aldarrikatua izan zan. Auxe degu San Pio X'garrena.

Aizkeneko itz auekin amaitzen da Bixente Latiegi'ren liburu eder-eder au. Zorionak egilleari eta eskerrak gure aldetik.

Elizaren Edestiari buruz, liburu aun bezin ederrik ateratzerik, ez da beste inoiz errez izango. Izugarrizko lana egin du, eta ondo egiten ari da. Euskal-kristauen liburutegietan ez luke falta bear. Erderaz ere naiko lan izango da beste orrenbes-tekorik aurkitzea. Garaiak luze eta lekuak zabal izanda ere, xeetasun gustiz bete-ta dagoz. Itur-begi oparoa eta urak garden, Araxe erreka iturburua bezin ugari-emankorra. Izkera aberatsa, errez eta jatorra. Elizaren okerrak argitzeko, ez du mingaiñean eragozpenik: itzalguneak eta argitasunak, danetarikoak daude garbi adieraziak.

Bijoazkio egilleari gure agurrik beroenak.

Anes Arrinda